

УТОПІЧНИЙ І МІФОЛОГІЧНИЙ СТАТУСИ РЕАЛЬНОСТІ. ДО ПИТАННЯ ПРО ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАЦІЇ В СИТУАЦІЇ СМИСЛОВОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

*У статті реальність визначається як статус буття. В свою чергу реальні відносини, що мають місце у бутті, розглядаються як комунікативні зв'язки між різними статусами реальності. При цьому виділяються три види статусів реальності: 1) **Я-реальність, або реальність-тут-і-тепер**; 2) **комунікативна, або міфологічно-утопічна реальність**, тобто реальність, яка виникає в процесі передачі та сприйняття інформації Я-реальностями; 3) **Ми-реальність, або комунальна реальність**, яка виникає у стосунках між Я-реальностями, вона є реальністю їх суспільності й при цьому не зводиться до реальності жодного Я, але стосується кожного Я в його окремішності. Особливої уваги у статті приділено аналізу міфологічного й утопічного статусів реальності, які розглядаються як основа комунікативних процесів, що відбуваються у просторі і часі. На думку автора, в процесі комунікації створюються міфи та утопії, за посередництва яких передається інформація про Іншого, що, в свою чергу, обумовлює створення суспільного, або комунального статусу реальності.*

Поняття реальності протиставляється у мовному дискурсі уяві про нереальне й вказує на намір зробити упорядкування в певній мисленевій системі координат. Першим кроком до такого упорядкування є уява про те, що щось є, або, навпаки, що чогось немає. Власне, те, що представляють як таке, що є, і становить дискурсивну реальність. Коли кажуть про реальність чи нереальність чогось, то насправді йдеться не так про річ як таку, скільки про ставлення до неї. Таким зверненням до речі їй надають чогось додаткового — чогось такого, що виводять із власної сутності й поширюють на цю річ. Отже буття речі обмежується нашим модусом звернення і ставленням до неї. Ми встановлюємо річ у сфері власної уваги, у межах своєї самості. Ми формуємо її й водночас формуємося нею. Це — стан ін-формування, стан встановлення статусу речі й водночас це — стан встановлення нашого власного статусу відносно стану цієї речі. Таким чином, реальність створюється нашим первинним зверненням до чогось, і тому реальностей є стільки, скільки ми можемо їх створити в нашій уяві. Це означає, що різні реальності насправді означають різні можливі реальності. Зміст уяви теж становить певну реальність, питання лише в тому, де вона знаходиться? Це — питання про статус реальності, про місце її розташування у нашому понятійному просторі.

Будь-яке поняття — це відокремлення. Однак, сенс утворення понять полягає не у відокремленні заради відокремлення, а у відокремленні заради *осягнення*. Власне, сенс утворення понять полягає в представленні буття як *ситуації смислової визначеності*. Осягати буття означає зводити його до певного *статусу буття*, вмещувати його в опис певної окремої ситуації буття, дискурсивне обмежувати його позицією свого звернення до нього. Треба, однак, пам'ятати про важливе нагадування Б. Паскаля про те, що невизначеність не може бути постійною, бо постійна невизначеність — це вже певна визначеність. Справжня невизначеність — це невизначеність *час від часу*, це певна *часова невизначеність*, коли час розпадається на *часи*, які ми не в змозі розташувати за принципом просторової ієрархії, як не в змозі розташувати й себе серед них. Невизначеність буття пов'язана з тим, що воно *час від часу* набуває певного статусу, себто стає реальністю.

Питання про реальність постає з бажання відокремитися від *того, що не є таким, як ми*. Справді реальним вважають те, що можливо зрозуміти, осягнути, про що можна говорити, серед чого *можна бути*, тобто знаходитись і знаходити себе, а це означає можливість повідомляти собі про свій стан, інформувати себе. Нереальне ж пов'язують із неможливістю бути, з

місцем, в якому неможливо перебувати, з ситуацією, в якій неможливо себе знайти, неможливо звернутися до себе. Реальністю, отже, вважають *те, що є тут і тепер*.

Оскільки стан реальності-тут-і-тепер постійно змінюється, то часто кажуть про існування різних реальностей, які, однак, можна було б описувати й як різні ієрархічні стани певної реальності, як різні світи й т. ін. Бо те, що зрозуміло мені *тут і тепер*, може бути незрозумілим *іншомудесь і колись*, і навпаки. Суб'єктивна, ментальна й локалізована у просторі, тобто, ситуативна, визначеність стає невизначеністю з позиції інтерсуб'єктивності. Визначена реальність як така є неможливою, хоча й є єдино можливою *для нас*. Це поєднання в реальності статусів можливого й неможливого ми спробуємо пояснити, ввівши до аналізу реальності поняття про утворення утопічного й міфологічного статусів реальності.

Як відомо, Т. Мор створив класичний образ задалегідь *неможливого* суспільства — *Утопії*, суспільства, яке може існувати лише поза межами реальності *тут і тепер*. Утопія, як певний статус реальності-тут-і-тепер, є *реальністю-ніде*. Мор виділяє в аналізі реального суспільства статус його утопічності: утопічне суспільство опозиційне визначає суспільство реальне, принциповою ознакою якого є його *сучасність*. *Сучасне суспільство* — це суспільство, яке постійно змінюється, на противагу нездатному до змін утопічному суспільству. Тому реальне, або сучасне суспільство — це суспільство *постійної* невизначеності, а, отже, таке суспільство, про яке, якщо скористатися нагадуванням Б. Паскаля, можна казати, що воно визначається своєю невизначеністю. Сучасне суспільство — це трансцендентальне суспільство, воно завжди поза межами самого себе. Це не ідеальне суспільство, бо воно постійно створює нові реалії й не є застиглим у якійсь, навіть найкращій — але існуючій невідомо де і коли! — суспільній ієрархії. Сучасне суспільство набуває, таким чином, не утопічного, а міфологічного статусу. Воно постійно створює само себе як міф, бо кожна нова ступінь суспільностворення відкидає попередню ступінь у небуття як таку, залишаючи в той же час його в теперішньому у статусі пам'ятки минулого, тобто речі, відірваної від свого часового дискурсу й поглиненої іншим часовим дискурсом, для якого вона — лише річ у просторі. Отже, сучасне суспільство — завжди тут, утопія — завжди *ніде*. В свою чергу, міф дискурсивно втілюється, наприклад, у матеріальних пам'ятках минулого, в елементах моди, мови і т. ін., але його ніколи немає в теперішньому, тобто він завжди відсутній у часі, тоді як утопія завжди присутня у часі

(як *ідея* або ідеальний образ), але завжди відсутня у просторі, її ніколи немає *тут*. Отже, міф символізує часову невизначеність, а утопія — невизначеність просторову.

Неможлива реальність опису Т. Мора — в тому, що, існуючи в уяві поза визначенням меж її статусу, вона претендує на статичну універсальність. Опис Мора є неможливим як опис *буття взагалі* (як такий неможливим є будь-який опис), але він є по-своєму реальним як опис певного *статусу* буття. Невідповідність як утопії, так і міфу тому чи іншому *нашому уявленню* про реальність відображає лише певну реальну відповідність, або сутнісну некомунікативність стосовно одна одної, певних знов-таки реальностей як статусів буття. Реальність як така містить у собі можливість існування такої невідповідності, яка являє себе чи то як невідповідність між станом і становищем (тоді мова йде про міф), чи то як невідповідність між станом і становленням (і тоді мова йде про утопію). Цю невідповідність можна охарактеризувати загалом як стан *смислової невизначеності*: я *яшз* *ялз* *реальність-для-мене* як таку, що діється зі мною *тут і тепер*, і водночас — як реальність-для-іншого, однак все це або взагалі не має ніякого сенсу або набуває якогось іншого сенсу з точки зору будь-кого, хто не є *мною тут і тепер*, навіть, можливо, і з моєї власної точки зору, але в інший час і в іншому місці. Ні для кого, крім мене, та й то лише *тут і тепер*, моя постать не є внутрішньо реальною, тобто набутою певного внутрішнього сенсу, постаттю. З точки зору інших, вона обумовлена посередництвом певних знакових характеристик, які я ініціюю своїми висловлюваннями чи діями, але які в процесі інтерактивного спілкування набувають вже якогось іншого, певною мірою незалежного від мене, суспільного, значення. З цієї точки зору, моя постать як така є утопічною, тобто такою, що перебуває в якомусь місці поза тим місцем, що набувається нею у суспільстві, і водночас міфічною, бо вона, для будь-кого іншого, крім неї самої, перебуває в якомусь іншому часі.

Таке уявлення про реальність, здається, спонукає казати про принципову невизначеність реальності як такої. Можна, однак, зауважити разом із М. Бубером, що невизначеність ця насправді — комунікативна, а не сутнісна. Якщо додати до цього висновок Е. Левінаса про те, що "іншість" іншого не є наслідком його герметичної закритості від мене, а є просто виразом чи "обличчям" його "інакшості", то можна казати, що безпосередня, тобто сутнісна, комунікація як така є в принципі неможливою, оскільки безпосереднє інформування мною іншого було б фактичним знищенням його саме як іншого, бо він

таким чином просто став би мною. Це знищення іншого було б водночас і знищенням мене самого, бо ж я існую як я саме через можливість існування іншого, яка, в свою чергу, пов'язана із неможливістю сутнісної комунікації. Ця можливість існування іншого, обумовлена неможливістю спілкування наших сутностей, є реальністю певного іншого порядку стосовно моєї реальності, бо вона не існує для мене *тут і тепер*, але це є все ж таки саме реальність (і водночас це лише певний статус моєї реальності), бо без реальної можливості існування іншого не може бути реальності мого існування. Ця можливість існування іншого набуває в *тутешній* реальності або, іншими словами, в *реальності Я*, міфологічного й утопічного статусу, і саме в *такому* статусі ця *реальність іншого* є необхідною умовою мого існування.

Отже, міфологічний та утопічний статуси реальності визначають обрй реальності спілку-

вання. Інформація є міфологічною й утопічною, коли вона — про те, що *не тут і не зараз*, не зі мною й не з іншим, але — *між нами*. Реальність міфу, так само як і реальність утопії, — це не реальність Я й не реальність Іншого, це *реальність Ми*, яка не зводиться до реальності жодного окремого Я, але яка стосується всіх Я в їхній окремішності. Ми-реальність — це реальність суспільства як такого, це, так би мовити, реальність суспільності, вона поза межами окремих складових самого суспільства, але охоплює суспільство в його цілісності. Власне комунікація стає можливою у відносинах між реальностями. Окремі реальності вступають у стосунки одна з одною у вигляді утопій і міфів, які не лише вступають для Я-реальностей як образи чи "обличчя" Іншого, але й, у свою чергу, набувають статусу певних Ми-реальностей, або *комунальних статусів* реальності.

Dymerets R. Y.

UTOPIAN AND MYTHOLOGICAL STATUSES OF REALITY. TOWARDS A PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF COMMUNICATION IN THE SITUATION OF THE MEANING UNCERTAINTY

In the article, the reality is defined as a status of Being. The real relations of Being are considered, in turn, as communication relations between different statuses of reality. Three types of the statuses are distinguished: 1) the status of I-reality, or reality-here-and-now; 2) the status of communication reality, or mythological and Utopian reality; and 3) the status of We-reality, or communal reality, that comes to being in relations between I-realities. This is the reality of communality of I-realities, it is not to be reduced to an I-reality and still it is relevant to every particular "I". A special attention in the presentation is paid to an analysis of the mythological and Utopian statuses of reality which are considered as a basis for communication processes, spatial as well as temporal. According to the author, in process of communication Utopias and myths are made, and it is through them that an information of the Other is delivered, which, in turn, leads to an emergence of the communal status of reality.